

MARCIN ZABAWA* | UNIwersytet śląski

O wyrażeniu *oldschool* i jego derywatach w polszczyźnie

Słowa kluczowe: zapożyczenia właściwe, anglicyzmy, językoznawstwo korpusowe, *oldschool*.

<https://doi.org/10.31286/JP.00495>

Wprowadzenie

Celem niniejszego opracowania jest analiza anglicyzmu leksykalnego *oldschool*¹ w polszczyźnie. Zapóżylenie to jest przykładem szczególnie ciekawym, gdyż wyraz ten stale rozszerza swój zakres użycia w języku polskim, pojawiając się w nowych kontekstach. W artykule przyjrzymy się najpierw jego dawniejszemu użyciu (na podstawie NKJP), a następnie zastosowaniom bardziej współczesnym.

Na wstępie należy podkreślić, że terminu *anglicyzm* używam w wąskim znaczeniu, tj. wyrazu lub wyrażenia zapożyczonego (dochodzi tutaj do przejścia zarówno formy, jak i znaczenia) z języka angielskiego (por. artykuł Zofii Berdychowskiej (2020: 62–63), w którym autorka przedstawia szerokie rozumienie omawianego terminu). Moim celem nie jest jednak refleksja nad wątpliwościami terminologicznymi dotyczącymi takich określeń, jak *anglicyzm* czy *zapożyczenie*.

Zapóżylenia angielskie w polszczyźnie zostały już dość dobrze opisane. Wypada tutaj wspomnieć przede wszystkim o badaniach Elżbiety Mańczak-Wohlfeld (1995, 2010) oraz Alicji Witalisz (2016). W ostatniej przywołanej pracy można znaleźć całościowe, skondensowane ujęcie wpływów angielskich na współczesną polszczyznę (ze szczególnym naciskiem na podział zapożyczeń i zaprezentowanie różnych ich typów), wraz z szeroką bibliografią przedmiotu. Artykuł niniejszy ma natomiast charakter bardziej szczegółowy, a tym samym wpisuje się w cykl prac (publikowanych przez różnych autorów) związanych z przedstawianiem wybranych zapożyczeń angielskich w języku polskim, zob. np. tekst dotyczący anglicyzmu *sorki* (Piotrowski 2003), *czat* (Szymański 2014), *coming out* (Zabawa 2021) czy *bestseller* (Zabawa 2022). Jest on zatem poświęcony pojedynczemu anglicyzmowi, ale zawiera także wnioski ogólniejsze.

* marcin.zabawa@us.edu.pl; ORCID: 0000-0001-6035-7982

1 W odniesieniu do polszczyzny będzie stosowany zapis łączny, ze względu na to, że – jak wskazują dane korpusowe (zob. rozdz. 2) – taki zapis jest zdecydowanie częstszy niż zapis rozłączny bądź z łącznikiem. W odniesieniu do angielszczyzny będzie natomiast stosowany zapis rozłączny, gdyż taki jest podawany przez najważniejsze słowniki angielskie (np. ODE).

1. Leksem *oldschool* w polszczyźnie: definicje słownikowe

Żaden ze znanych mi słowników ogólnych języka polskiego, zarówno starszych (np. SJPdOr, SJPszym), jak i nowszych (USJP, WSJP PAN), nie notuje formy *oldschool*. Omawiany leksem uwzględnia natomiast SZA. Wyrazy *oldschool* i *oldschoolowy* zostały też uwzględnione w słownikach bardziej specjalistycznych, np. w słowniku hip-hopu (Fliciński, Wójtowicz 2007; Moch 2008), oraz w słownikach polszczyzny potocznej (Czeszewski 2006/2008 – jedynie *oldschoolowy*; sLub).

Poniżej przedstawiono definicje zaproponowane przez omawiane słowniki w odniesieniu do formy podstawowej (*oldskul/oldschool*) oraz uwzględnionych w danym słowniku derywatów:

old school – 1. dawny styl hip-hopu; 2. coś w starym stylu
oldschoolowy – w starym stylu (Fliciński, Wójtowicz 2007);

oldschoolowo/oldskulowo – tak, jak na początku, sięgając do źródeł, nawiązując do oryginału, zgodnie z tradycją

oldschoolowy/oldskulowy – taki, jak na początku, związany z początkiem czegoś, sięgający do źródeł, nawiązujący do oryginału, zgodny z tradycją (Czeszewski 2006/2008);

oldskul/old school/oldschool – 1. tradycja i klasyka hip hopu, wysoko ceniona przez niektórych artystów hh; 2. stare, ale teraz modne rzeczy, muzyka, staromodny sposób bycia

oldskulowiec/oldschoolowiec – reprezentant starej szkoły, klasyki hh

oldskulowy/oldschoolowy – 1. właściwy dla oldskulu, w starym klasycznym hh stylu; 2. sięgający do źródeł, zgodny z tradycją (Moch 2008);

oldskul/oldschool – *ndm* w starym stylu, np. muzyka, ubranie (SZA 2010);

oldskull/oldschool – *rzecz.* ogół rzeczy, zjawisk, stylów, zachowań tradycyjnych, modnych przed laty („stara szkoła”); nawiązanie do nich, stylizacja na dawną modę

oldskulować – *czas.* z dezaprobatą: być osobą tradycyjną; trzymać się „starej szkoły”

oldskulowanie – *rzecz.* nawiązywanie do tradycji, mody, tendencji sprzed lat

oldskulowiec – *rzecz.* z dezaprobatą: osoba nieulegająca modnym, aktualnym stylom, tendencjom, hołdująca tradycji, doceniająca „stara szkołę”

oldskulowo/oldschoolowo – *przysł.* tradycyjnie, niemodnie, z nawiązaniem do dawnych stylów, tendencji; hołdując „starej szkole”

oldskulowy/oldschoolowy – *przym.* 1. tradycyjny, niemodny, obecnie nieobowiązujący, ale niekiedy powracający; w starym stylu; 2. ironicznie: tradycyjny

oldskulówka – *rzecz.* 1. *rzecz.* o tradycyjnym charakterze; 2. ironicznie: tradycjonalistka (sLub).

Warto zwrócić uwagę na fakt, że omawiane słowniki nie są zgodne co do zapisu: SZA podaje jedynie zapis łączny (w wariantach przyswojonym i nieprzyswojonym ortograficznie, tj. *oldskul* i *oldschool*), słownik Piotra Flicińskiego i Stanisława Wójtowicza (2007) podaje jedynie zapis rozłączny w wariantach nieprzyswojonym (*old school*), czyni to jednak niekonsekwentnie, ponieważ

derywat przymiotnikowy jest już zapisany razem (*oldschoolowy*), leksykon Włodzimierza Mocha (2008) podaje zapis łączny przyswojony (*oldskul*) oraz dwa warianty zapisu nieprzyswojonego (*old school*, *oldschool*), natomiast SŁub uwzględnia, podobnie jak SZA, zapis łączny w obu wariantach (*oldskul* i *oldschool*), ale, co ciekawe, niektóre derywaty zostały zapisane jedynie jako zasymilowane (*oldskulować*, *oldskulowanie*, *oldskulowiec*, *oldskulówka*), inne zaś w obu wariantach (*oldskulowo/oldschoolowo*, *oldskulowy/oldschoolowy*). Na tle innych słowników wyróżnia się słownik Macieja Czeszewskiego (2006/2008), który nie podaje formy *old-school*, a tylko formę przymiotnikową i przysłówkową.

Słowniki nie są także zgodne co do informacji dotyczącej części mowy: część z nich (Czeszewski 2006/2008; Fliciński, Wójtowicz 2007; Moch 2008) w ogóle nie podaje takiej informacji. SŁub taką informację uwzględnia, SZA natomiast klasyfikuje omawiane wyrażenie (w formie *oldschool*) jako nieodmienne, nie podając wszakże żadnych dodatkowych informacji gramatycznych.

Część twórców słowników (Fliciński, Wójtowicz 2007; Moch 2008; częściowo także SZA 2010) wskazuje, że *oldschool* pojawia się w głównie w odniesieniu do muzyki (zwłaszcza hip-hopowej). Dzisiaj, co zostało już odnotowane przez niektóre słowniki (Czeszewski 2006/2008; SŁub; częściowo Fliciński, Wójtowicz 2007), anglicyzm *oldschool* pojawia się w wielu nowych kontekstach (zob. przykłady w rozdz. 3), acz istotnie, jak wskazują badania korpusowe (zob. rozdz. 3), początkowo wyrażenie to pojawiało się jedynie w odniesieniu do muzyki.

Wypada podkreślić, że SŁub wyróżnia się na tle innych słowników, gdyż jego twórcy podają liczne derywaty (*oldskulować*, *oldskulowanie*, *oldskulowiec*, *oldskulowo*, *oldskulowy* oraz *oldskulówka*). Zdecydowana większość podanych tam przykładów użycia pochodzi z Internetu, zwłaszcza ze stron o charakterze nieoficjalnym (różnego rodzaju fora, blogi itp.). Trzeba tutaj jednak zaznaczyć – i to jest mój główny zarzut wobec tego słownika – że niektóre formy są najprawdopodobniej wysoce idiosynkratyczne i ich faktyczne występowanie w języku jest wątpliwe. W korpusach NKJP oraz MoncoPL nie znajdziemy bowiem ani jednego wystąpienia formy *oldskulówka*, *oldskulować* czy *oldskulowanie*. Dodam także, że sam nigdy z takimi formami się nie zetknąłem, ani w Internecie, ani w języku mówionym. Innymi słowy, część z zarejestrowanych przez SŁub form jest wysoce nietypowa, a ich włączenie do siatki haseł zostało zapewne oparte na pojedynczych wystąpieniach znalezionych na przypadkowych stronach internetowych. Warto też zauważyć, że słownik definiuje leksem *oldschool* oraz jego derywaty w sposób sugerujący negatywne zabarwienie² – czyni to przez używanie w definicjach albo określeń wskazujących na to wprost („z dezaprobatą”, „ironicznie”), albo pośrednio (*niemodnie*, *niemodny*, *modny przed laty*). Do problemu tego powrócę w dalszej części artykułu.

Podsumowując tę część rozważań, można powiedzieć, że początkowo w procesie zapożyczenia leksemu *oldschool* do polszczyzny doszło do zwężenia znaczenia omawianego anglicyzmu. Zjawisko takie nie jest wyjątkiem. Wręcz przeciwnie, jak podkreślają badacze zajmujący się

2 Warto w tym miejscu podkreślić, że słowniki angielskie, definiując wyrażenie *old school*, nie są zgodne co do jego zabarwienia emocjonalnego. I tak przykładowo niektóre jego definicje podane przez OED wydają się mieć lekko negatywny koloryt; inny z kolei słownik, także wydany przez Oxford University Press (ODE), uwypukla pozytywne konotacje omawianego określenia.

lingwistyką kontaktu (Mańczak-Wohlfeld 2010: 12; Witalisz 2016: 62; Berdychowska 2020: 72), sytuacja, gdy wyraz zapożyczony jest przejmowany przez język biorcę z mniejszą liczbą znaczeń niż w języku dawcy (zwięźlenie znaczenia), jest znacznie częstsza niż przeniesienie znaczenia (czyli przeniesienie wszystkich znaczeń z języka dawcy do języka biorcy) czy jego rozszerzenie (czyli dodanie nowych znaczeń, niewystępujących w języku dawcy).

2. Leksem *oldschool* w polszczyźnie: częstość występowania oraz asymilacja

Ustalenie częstości użycia leksemu *oldschool* w polszczyźnie nie jest zadaniem łatwym (m.in. ze względu na istnienie wielu wariantów zapisu), choć pewnych wskazówek mogą dostarczyć badania korpusowe³. Dane ilościowe (dla poszczególnych wariantów zapisu) dla korpusów NKJP (korpus pełny, wyszukiwarka Pelcra; Pęzik 2012) oraz MoncoPL (stan na 17 lutego 2023; Pęzik 2020) zostały zamieszczone w tabeli. Liczby przedstawiają wystąpienia danego zapisu wraz z derywatami. Derywaty te (osobno dla każdego korpusu) również zostały zaprezentowane w tabeli.

Tabela. Częstość występowania poszczególnych form leksemu *oldschool* (wliczając derywaty) w korpusach NKJP oraz MoncoPL

WYRA- ŻENIE	LICZBA WYSTĄPIEŃ WRAZ Z DERYWATAMI W NKJP (zapytanie korpusowe w nawiasie)	DERYWATY W NKJP (warianty zapisu w nawiasie)	LICZBA WYSTĄPIEŃ WRAZ Z DERYWATAMI W MONCOPL (zapytanie korpusowe w nawiasie)	DERYWATY W MONCOPL (warianty zapisu w nawiasie)
<i>oldschool</i>	253 (oldschool*)	<i>oldschoolowy</i> (<i>oldschoolowŷ</i> <i>oldschool-owy</i>) <i>oldschoolowiec</i>	2877 (oldschool.*)	<i>oldschoolowy</i> (<i>oldschoolowŷ</i>) <i>oldschoolowo</i> <i>oldschoolowość</i> <i>oldschoolowiec</i> (<i>oldschoolowiec</i> <i>oldschool-owiec</i>)
<i>old school</i>	163 (old school*)	<i>old schoolowy</i> (<i>old schoolowŷ</i>) <i>old schoolowiec</i>	1001 (old school.*)	<i>old schoolowy</i> (<i>old schoolowŷ</i>) <i>old school-owy</i> <i>old schoolowiec</i> (<i>old schoolowiec</i>) <i>old schoolowo</i>

³ Jak słusznie zauważa A. Witalisz (2022: 14), „korpusy elektroniczne, zarówno narodowe, jak i autorskie, stały się nieodzownym narzędziem badań w analizie obcych wpływów językowych ze względu na szybkość pozyskiwania i wiarygodność danych”. Niestety, o ile NKJP faktycznie dobrze nadaje się do badania np. najstarszych użyc danego zapożyczenia, o tyle jego wiarygodność, jeśli idzie o dane współczesne, jest bardzo mocno ograniczona. Przyczyną jest naturalnie fakt, że gromadzenie tekstów zakończyło się w 2012 roku, a zatem najnowsze teksty pochodzą sprzed ponad 10 lat.

<i>old-school</i>	19 (old-school*)	<i>old-schoolowy</i> <i>old-schoolowiec</i>	94 (old – school.*)	<i>old-schoolowy</i> (<i>old-schoolowy</i>) <i>old-schoolowo</i> <i>old-schoolowość</i>
<i>oldskool</i>	18 (oldskool*)	<i>oldskoolowy</i> <i>oldskoolowo</i>	64 (oldskool.*)	<i>oldskoolowy</i> <i>oldskoolowo</i>
<i>old skool</i>	12 (old skool*)	–	48 (old skool.*)	<i>old skoolowy</i> (<i>old skoolowy</i>)
<i>old-skool</i>	2 (old-skool*)	–	– (old – skool.*)	–
<i>oldskul</i>	16 ⁴ (oldskul*)	<i>oldskulowy</i>	1119 (oldskul.*)	<i>oldskulowy</i> <i>oldskulowo</i> <i>oldskulowiec</i> <i>oldskulowość</i>
<i>old skul</i>	2 (old skul*)	–	13 ⁵ (old skul.*)	<i>old skulowy</i>
<i>old-skul</i>	– (old-skul*)	–	– (old – skul.*)	–
RAZEM	485		5216	

W korpusie MoncoPL liczba wystąpień omawianej formy jest znacząco wyższa niż w NKJP, co jest zrozumiałe, biorąc pod uwagę, że MoncoPL jest korpusem nieporównywalnie większym. Jak wskazano w tabeli i jak już zasygnalizowano na wstępie (zob. przypis 1), w polszczyźnie jest najczęściej stosowany zapis łączny, w odróżnieniu od angielszczyzny, gdzie dominuje zapis rozłączny bądź z łącznikiem. Widać także wyraźną przewagę zapisu ortograficznie nieprzyswojonego (*oldschool*) nad wariantem przyswojonym (*oldskul*). Trzeba jednak zaznaczyć, że w korpusie MoncoPL przewaga ta jest procentowo znacznie mniejsza niż w NKJP, co wskazuje na szerzenie się formy zasymilowanej. Występuje również zapis z łącznikiem (*old-school*), nieuwzględniony przez żaden z analizowanych w poprzednim rozdziale słowników. Dodatkowo w tabeli uwzględniono też rzadsze formy zapisu (*oldskool*, *old skool*, *old-skool*).

Warto dodać, że sporadycznie (w obu korpusach) występują bardzo nietypowe formy, wynikające najprawdopodobniej z niedostatecznej znajomości języka angielskiego. Przykładem może być *old-skullowo* w NKJP czy *old-skull* w MoncoPL (autorzy najpewniej pomylili słowo *school* ‘szkoła’ ze słowem *skull* ‘czaszka’) albo *olschoolowy* (gdzie doszło zapewne do nieumyślnego pominięcia litery *d*). Trzeba też wreszcie zauważyć, że część wystąpień w obu korpusach (jest to wszakże stosunkowo niewielka część całości) to różnego rodzaju cytaty

4 Liczba wystąpień po wpisaniu zapytania *oldskul** to 201, jednak aż 185 z nich to pseudonim jednego z użytkowników forum forumowisko.pl, z którego teksty zostały zaczerpnięte do NKJP. Wystąpienia te nie zostały wzięte pod uwagę.

5 Wykluczono formę *Old Skulls*, będącą nazwą własną zespołu muzycznego.

z angielszczyzny lub nazwy własne (np. zespołu muzycznego czy amatorskiej drużyny koszykówki).

W polszczyźnie częstość użycia leksemu *oldschool* ma tendencję wzrostową (podobnie jak w języku angielskim). O ile w wypadku NKJP leksem *oldschool* (wraz z derywatami i różnymi wariantami zapisu) stanowi około 0,00003 procent całości korpusu, o tyle w wypadku MoncoPL (stan na luty 2023 roku) wskaźnik ten wynosi około 0,00006 procent, a zatem dwukrotnie więcej.

Brak adaptacji ortograficznej anglicyzmów właściwych jest dzisiaj coraz częstszym zjawiskiem. Dawniej większość zapożyczeń angielskich ulegała takiej asymilacji; można przywołać tutaj badania E. Mańczak-Wohlfeld (1995: 43–44), która pisze, że spośród ówczesnych około 1700 zapożyczeń angielskich w polszczyźnie około 550 zachowuje pisownię angielską (np. *rock, zoom*), w blisko 250 obserwuje się wahanie pisowni (np. *nokaut/knockout*) i wreszcie w mniej więcej 900 mamy do czynienia z asymilacją ortograficzną (np. *budżet* < ang. *budget*). Asymilacja ortograficzna dotyczy zatem około 68 procent przypadków (wliczając wyrazy, w których wypadku obserwowane są wariantowe formy pisowni). Dzisiaj natomiast, jak się wydaje, znaczna część zapożyczeń zachowuje pisownię angielską. Jak wskazują prowadzone przeze mnie badania⁶, zdecydowana większość zapożyczeń angielskich (ok. 76 procent) w polu semantycznym komputerów i Internetu zachowuje pisownię angielską, a dalsze 17,5 procent posiada formy wariantowe. Pełna asymilacja ortograficzna występuje zaledwie w mniej więcej 6,5 procent wyrazów. Proporcje w polszczyźnie ogólnej będą zapewne bardziej wyważone (tj. odsetek zapożyczeń zasymilowanych ortograficznie będzie najprawdopodobniej wyższy), niemniej różnica w stosunku do badań przywołanych wyżej jest znaczna.

Brak asymilacji ortograficznej w wypadku leksemu *oldschool*, czy też – mówiąc ściślej – istnienie różnych wariantów ortograficznych (gdzie wariant nieprzyswojony jest znacznie częstszy niż przyswojony), nie powinien być zatem postrzegany jako wyjątek na tle innych anglicyzmów, lecz raczej jako typowe dziś zjawisko. W podobnym tonie wypowiada się A. Witalisz (2022: 17), która pisze, że istnienie różnych wersji graficznych czy morfologicznych (a także wariantów dotyczących wymowy) jest zjawiskiem typowym dla nowszych anglicyzmów w polszczyźnie. Ta sama autorka stwierdza również (w innej publikacji), że coraz powszechniejsza znajomość języka angielskiego spowoduje najprawdopodobniej, że odsetek anglicyzmów zachowujących oryginalną pisownię będzie się zwiększać (Witalisz 2016: 53).

Bardzo wyraźna jest natomiast, w odróżnieniu od asymilacji na poziomie grafii, asymilacja morfologiczna. Przejawia się ona nie tylko istnieniem liczby mnogiej (np. *oldschoole* ‘stare piosenki’) czy form odmienionych (np.: *oldschoolu, oldschoolem, oldschoola*), ale też licznymi derywatami, por. przykłady podane wyżej⁷. Co więcej, w korpusie MoncoPL odnotowano

6 Nie podaję w tym miejscu odnośnika bibliograficznego, gdyż wyniki badania są nadal w fazie opracowywania.

7 Jednocześnie zwraca wszakże uwagę pewna chwiejność i niepewność piszących, np. obecny jest zarówno zapis *oldschool'owy*, jak i *oldschoolowy*. Podobne wahania występują w wypadku form odmienionych, np. *oldschoolu* i *oldschool'u*. Warto dodać, że Stanisław Dubisz (2022: 21), pisząc o charakterystycznych cechach polszczyzny po 1990 roku, wymienia m.in. znaczny stopień wariantyzacji fleksji w polszczyźnie potocznej.

istnienie nowych wyrazów pochodnych (np. *oldschoolowość*), które nie wystąpiły w NKJP (forma *oldschoolowość* nie została także uwzględniona przez żaden z analizowanych w poprzednim rozdziale słowników). Wskazuje to na stale postępującą asymilację na poziomie morfologii. Spostrzeżenie to jest zgodne z wnioskami innych badaczy, którzy wspominają, że współczesne anglicyzmy łatwo podlegają asymilacji morfologicznej (Mańczak-Wohlfeld 2008: 118; Berdychowska 2020: 63). Można zatem powiedzieć, że asymilacja morfologiczna anglicyzmów stała się dziś pierwszoplanowa, daleko istotniejsza dla użytkowników polszczyzny niż asymilacja ortograficzna. Tak jest również w wypadku wyrażenia *oldschool*. Z drugiej jednak strony, warto jeszcze raz przypomnieć, że nie pojawiły się formy takie jak: *oldskulować*, *oldskulowanie* czy *oldskulówka* (choć zostały one uwzględnione w SŁub).

3. Leksem *oldschool* w polszczyźnie: znaczenie

Trudno wyrokować, kiedy omawiany leksem pojawił się w polszczyźnie po raz pierwszy. Pewną wskazówką, niedającą jednak ostatecznej i pewnej odpowiedzi, są badania korpusowe: według NKJP forma *oldschool* została odnotowana po raz pierwszy w 1998 roku (trzy użycia) w dyskusji internetowej (Usenet) na temat muzyki. Z pewnością fakt, że omawiany wyraz wystąpił najpierw w Internecie (i to w czasach, gdy Internet w Polsce dopiero raczkował), w tekstach ludzi interesujących się muzyką, nie jest bez znaczenia: wskazuje na potoczność słowa (dyskusje na listach Usenet miały charakter nieoficjalny) i jego powiązanie z kulturą Stanów Zjednoczonych i Europy Zachodniej.

Najstarsze przykłady w NKJP (do roku 2000) dowodzą, że leksem ten był używany wyłącznie w odniesieniu do dóbr kultury, przede wszystkim muzyki (są też pojedyncze odniesienia do innych działów sztuki, np. filmu czy graffiti). Obecnie natomiast omawiane słowo jest używane w bardzo wielu różnych kontekstach. Poniższa lista wskazuje przykłady kontekstów, w których pojawia się omawiany wyraz (oraz jego derywaty). Cytaty zostały zaczerpnięte z NKJP (bez oznaczeń) oraz MoncoPL (oznaczone [^]):

– kultura (nie tylko muzyka, ale także film, literatura, komiks, gra komputerowa, program telewizyjny):

cały oldschoolowy hiphop kocham!;

przeszedł przez wszystkie odmiany, od old skool hip hop do minimal techno;

są przecież filmy, opowieści proste i oldschoolowe, jak np. „Przełamując Fale”;

[^]oldschoolowa wizja przyszłości [chodzi o film *Wehikuł czasu* w reż. George’a Pala z 1960 roku];

scenografia i kostiumy – stylowo i rozsądnie oldskoolowo;

[^]mamy więc do czynienia z oldschoolową epicką opowieścią spod znaku magii i miecza;

8 W cytatach poprawiono oczywiste usterki ortograficzne (np. *przeciez* > *przechiez*, *grafike* > *grafikę*) oraz uzupełniono przecinki (nie wprowadzono jednak żadnych innych zmian).

niestety kreska [komiksu] jest oldschoolowa;

„biedny Robbo”, że zacytuje oldskoolowego blaszanego klasyka [gra komputerowa];

^jeżeli lubisz oldschool i nie patrzysz tylko na grafę, to bierz śmiało [gra komputerowa];

^jak na inspirowaną gatunkowym oldschoolem strzelaninę przystało, w Alien Rage [gra komputerowa] natknijemy się też na bossów;

tak sobie czasem siedzę i myślę i przychodzą mi do głowy różne psie myśli – to cytat z pewnej oldschoolowej dobranocki;

– sztuka (architektura, design, graffiti, grafika komputerowa):

^jest to Corbusier, jakiś modernizm oldschool;

raj dla smakoszy, peerelonostalgików i amatorów oldskoolowego designu [o kawiarni];

^oldschoolowa czerwień plakatu „Hitchcocka”;

old school to proste litery, łatwe do odczytania, niewiele kolorów [graffiti];

nie zwracajcie [uwagi] na „kiepską” grafikę w logu, jest zrobione to specjalnie, aby utrzymać klimat oldschool [grafika komputerowa];

– moda (styl ubioru, buty, okulary, torebka, tatuaż):

obecnie jest popyt na oldschoolowe ciuchy adidasa ze starym logo;

moda na old school jest wciąż trendy [ubiór];

bluza świetna, tylko że różowa;/ Taka oldskoolowa;

trampeczki brązowe Nike albo oldschool Adidas;

ale oldschoolowe białe buciki jak najbardziej na TAK!!!;

co ty gadasz, właśnie fajne ma te okulary, pełen oldschool;

ta zaproponowana przez Ciebie [torebka] jest piękna! Lecz nie w moim stylu. Ja nie noszę rzeczy old school;

^każdy z nich ma swój indywidualny styl tatuowania oldschool;

– technika (sprzęt do odtwarzania muzyki, pojazd, telefon):

można ich poznać po wielkich tubach na drewnianych wózkach i prawdziwie oldskoolowym sprzęcie, z którego płynie muzyka;

na scenie umiejscowionej na dachu old-schoolowego autobusu Red Bull Tourbus zagrają młode, utalentowane zespoły;

fajny old-schoolowy moskit [o motorowerze Romet Komar];

^co ciekawe (i przy okazji to już jest totalny oldschool) są to jednostki wolnossące [o silniku samochodu];

sprzedam old school'ową Nokię 3310;

– sport, sposoby spędzania wolnego czasu:

dla młodzieży deska była nowym powiewem, w odróżnieniu od old-schoolowych narciarzy jeżdżących w piankowych spodniach na dwumetrowych nartach;

jeśli o to chodzi, panuje zupełny oldskul [...]. Ławka w parku, ognisko, alkohol, MTV albo odwiedzanie dziewczyn w sąsiedniej szkole – wylicza;

– jedzenie i picie:

^do nabycia będą oldschooolowe drinki;

^oldschooolowe zapiekanki rodem z PRL;

^oldschooolowy zestaw: kanapki, pomidory, kabanos, jajka na twardo i termos również da radę;

– inne konteksty (wyrażają one, że coś jest charakterystyczne dla epoki PRL-u lub ogólnie lat minionych):

kiedyś na Litwie było coś podobnego do Halloween i nazywało się Dziadami [...], ale kto chciałby się bawić w dzisiejszych czasach w coś, co się nazywa tak mało atrakcyjnie, można nawet stwierdzić, iż zbyt oldskoolowo?!;

i tam jeszcze stary jest ten oldskulowy zarząd;

^jestem trochę oldschooolowa, więc taki prezent to dla mnie cuden'ko;

^jak mam faceta, to jestem taka mega oldschooolowa w tym – najpierw jest facet, głowa rodziny, a później kobieta.

Widać zatem wyraźnie, że leksem *oldschool* (oraz jego derywaty, zwłaszcza przymiotnik *oldschooolowy*) rozszerzył swoją łączliwość i jest używany w wielu nowych kontekstach. Nadal jednak znaczna część jego wystąpień (a także derywatów *oldschooolowy* i *oldschooolowiec*) dotyczy – tak jak na początku – muzyki (liczne są połączenia typu: *oldschooolowe dźwięki*, *nuty*, *evergreeny*, *hity*, *przeboje*, również z nazwami konkretnych gatunków muzycznych, np.: *oldschooolowy hip-hop*, *rap*, *rock*, *funk* czy *punkrock*). Nie jest to już wszakże połączenie jedyne: omawiany

wyraz jest często używany w odniesieniu do różnych dóbr kultury, nie tylko muzyki, ale też np. gier komputerowych, filmów, literatury czy komiksu. Jest ponadto używany w nowych kontekstach, m.in. w odniesieniu do sprzętu muzycznego, telefonicznego, komputerowego, samochodów, ubrań, jedzenia. Występuje w połączeniu z rzeczownikami abstrakcyjnymi (np.: *oldschoolowy styl, wzornictwo, design, fason, wizerunek, klimat, taniec, festiwal, połysk* [szminki], *sposób bycia, oldschooolowe pokolenie, wczasy, wakacje, obozy treningowe, lekcje wychowania fizycznego, małżeństwo, oldschooolowa reklama, gra w kapsle*) oraz z nazwami własnymi (np.: *oldschooolowe BMW, oldschooolowy iPhone*) czy określeniami osób (*oldschooolowy Europejczyk, oldschooolowy Clint Eastwood*).

Analizując zakres połączeń znalezionych w korpusach NKJP i MoncoPL, można wysnuć wniosek, że omawiane słowa mogą łączyć się dzisiaj praktycznie z dowolnym rzeczownikiem. Do pewnego stopnia takie rozszerzenie kontekstów można tłumaczyć wpływem angielszczyzny; zarazem jednak wiele nowych kolokatów powstało najpewniej już na gruncie polszczyzny, bez wpływu języka angielskiego. W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że rozróżnienie między zapożyczeniem nowych kontekstów a rodzimym rozszerzeniem semantycznym nie jest proste do przeprowadzenia (szczególnie przydatne jest kryterium korpusowe, lecz nawet ono nie gwarantuje ostatecznych i pewnych wyników; Zabawa 2015). Można powiedzieć, że sytuacja jest jasna w wypadku takich określeń, jak *oldschooolowy tatuaż* – brak bowiem formy *old school tadoo* w korpusie NOW, a fakt, że jest to olbrzymi korpus internetowy uaktualniany codziennie, pozwala na przyjęcie założenia, że brak określonego kolokatu w tym korpusie oznacza zasadniczo brak takiego kolokatu w angielszczyźnie. Sprawa jest wszak znacznie bardziej skomplikowana w wypadku takich określeń, jak np. *oldschooolowy film* czy *oldschooolowa gra* – odpowiadające im formy angielskie (*old school movie/film, oldschoool game*) występują w korpusie NOW, ale nie są bardzo częste. I wtedy nie da się rozstrzygnąć w sposób bezdyskusyjny, czy mamy do czynienia z rozszerzeniem kontekstu zapożyczonym z angielszczyzny, czy też powstałym już na gruncie polszczyzny. Trzeba zatem poprzestać na stwierdzeniu, że w takich wypadkach wpływ angielszczyzny nie jest wykluczony. Innymi słowy, o ile takie określenia, jak: *oldschooolowy film, telefon, samochód, oldschooolowa gra, architektura, oldschooolowe buty, okulary*, są być może motywowane wpływami angielskimi (por.: *old-school movie, phone, car, game, architecture, shoes, glasses* w korpusie NOW), o tyle inne (np.: *oldschooolowy zarząd, narciarz, tatuaż*) powstają już bez takiego pośrednictwa. Omawiane słowo jest zatem nie tylko anglicyzmem leksykalnym, ale najprawdopodobniej również semantycznym⁹ (z zastrzeżeniem, że nie jest zapożyczone nowe znaczenie, ale chodzi raczej o nowe konteksty użycia), a także rodzimym neosemantyzmem (z podobnym zastrzeżeniem: pojawiają się nowe konteksty).

Trzeba dodać, że w wielu wypadkach znaczenie omawianych form nie jest do końca precyzyjne, co wynika z ich oryginalności i niepowtarzalności. I tak np. znaczenie wyrażenia *oldschooolowa rozrywka* czy *oldschooolowy rabunek* jest całkowicie niejasne bez znajomości

⁹ Trzeba podkreślić, że dany leksem może być jednocześnie zapożyczeniem leksykalnym (gdy zapożyczany jest w mniejszej liczbie znaczeń niż ma on w języku modelu), jak i semantycznym (gdy później dopożyczane są nowe znaczenia). Więcej informacji o tego typu powtórnym zapożyczaniu można znaleźć w pracy A. Witalisz (2007: 78–84).

szerszego kontekstu (w analizowanym wypadkach wyrażenie odnosi się do ogródka działkowego w mieście oraz kradzieży radia samochodowego). Także ramy czasowe nie są precyzyjne: *oldschoolowy sposób ubierania się* – jak wynika z analizy kontekstów w korpusach – może odnosić się zarówno do stylu ubioru lat 90. XX wieku, jak i lat 60. XX wieku. Zdarzają się wreszcie użycia humorystyczne, odnoszące się do szeroko rozumianego życia w dawnych wiekach ujmowanego w przerysowanych barwach, np.: *Nie ma jak oldschool, maczugą w bańkę i do jaskini* (tekst dotyczy podrywania kobiet). Są to jednak użycia nieliczne i mogą być traktowane jako idiosynkratyczne.

Warto podkreślić, że analizowane przykłady wskazują, że *oldschool* (i jego derywaty) ma najczęściej zabarwienie pozytywne. Rzeczy określane jako *oldschoolowe* są często jednocześnie opisywane jako: „fajne”, „świetne”, „trendy”, „modne”, „markowe”, „stylowe”, „mile widziane”, „interesujące” czy „rozsądne”. Są to rzeczy, na które jest „popyt”, które się „kocha”, wobec których „jest się na tak”, które „fascynują”, mają swoich „fanów”, „amatorów”, „miłośników” itp. Naturalnie zdarzają się również konteksty wyraźnie negatywne (np. opisujące rzeczy *oldschoolowe* jako: „niezbyt zachęcające”, „niepraktyczne”, „staromodne” czy „obciachowe”), lecz stanowią one wyraźną mniejszość¹⁰. Jest to sprzeczne z definicjami podanymi przez SŁub, które wartościują omawiane pojęcie negatywnie (zob. rozdz. 1). Warto zatem zaproponować w tym miejscu własne definicje wyrazów *oldschool* i *oldschoolowy* (są one naturalnie oparte na definicjach słownikowych przedstawionych wyżej):

oldschool – (zwykle aprobująco) coś, co charakteryzuje się stylem nawiązującym do przeszłości, ale obecnie znów jest modne;

oldschoolowy – (zwykle aprobująco) charakteryzujący się stylem nawiązującym do przeszłości, ale obecnie znów modny;

oldschoolowo – (zwykle aprobująco) w sposób charakteryzujący się stylem nawiązującym do przeszłości, ale obecnie znów modny.

Trzeba też zaznaczyć, że omawiane wyrażenia przestają być domeną jedynie języka potocznego; jak wskazuje analiza kontekstów w NKJP, *oldschool* i jego derywaty pojawiają się w prasie („Polityka”, „Dziennik Bałtycki”, „Gazeta Krakowska”, „Dziennik Łódzki”, „Tygodnik Siedlecki”, „Dziennik Zachodni”, „Gazeta Poznańska”, „Polska The Times” i in.), a także – jak wskazują konteksty w MoncoPL – na stronach internetowych telewizji, prasy internetowej, portali z wiadomościami itp. (tvn24.pl, radio.kielce.pl, gazeta.pl, natemat.pl, dzienniklodzki.pl, zyciewarszawy.pl, pclub.pl, kulturaonline.pl, interia.pl, dziennikzachodni.pl, fakt.pl, krakow.nasze-miasto.pl i in.). Można zatem powiedzieć, że omawiane wyrażenia stają się (albo już się stały) częścią polszczyzny ogólnej.

10 Wniosek ten został sformułowany na przykładzie analizy kontekstów w korpusie MoncoPL (zapytania *oldschool*. * oraz *oldskul*. *).

Uwagi końcowe

Leksem *oldschool*, początkowo używany jedynie w dość hermetycznych środowiskach i tylko w odniesieniu do muzyki, pojawia się obecnie coraz częściej w polszczyźnie ogólnej, zwykle w pozytywnym kontekście. Wzrasta częstość, a także zakres jego użycia: jak wskazano w artykule, wyraz ten pojawia się dzisiaj w wielu różnych kontekstach, czasem bardzo od muzyki (czy szerzej – dóbr kultury) odległych. Można zaryzykować twierdzenie, że pojawia się w odniesieniu do właściwie dowolnego pojęcia lub przedmiotu, gdy autor chce podkreślić fakt (zwykle pozytywnie nacechowany emocjonalnie), że owe przedmioty czy pojęcia nawiązują do przeszłości, ale dziś znów są modne.

Omawiany anglicyzm został już szeroko przyswojony na płaszczyźnie morfologicznej, na co wskazują nie tylko formy odmienione, ale też liczne derywaty. Trzeba przy tym podkreślić istnienie – charakterystyczne dla wielu współczesnych zapożyczeń angielskich w polszczyźnie – różnych wariantów zapisu (przyswojony lub nieprzyswojony), z dominującym wariantem angielskim, tj. przeniesieniem pisowni angielskiej.

Leksem *oldschool* jest ciekawy także i z tego powodu, że obrazuje typowy sposób przejmowania dzisiaj anglicyzmów leksykalnych pod kątem semantyki: w momencie zapożyczenia wyrazu dochodzi najpierw do zwężenia znaczenia (wyraz jest używany w mniejszej liczbie znaczeń niż jego angielski model), a następnie do jego rozszerzenia, często już na gruncie polszczyzny. Mogą wykształcić się też nowe konteksty jego zastosowania, niewystępujące w angielszczyźnie. Innymi słowy, o ile pożyczki angielskie początkowo są wzorowane na użyciach angielskich (a mówiąc ściślej, na niektórych z nich), o tyle później zaczynają „żyć własnym życiem” i częstokroć obserwuje się przybywanie nowych znaczeń (lub jedynie kontekstów użycia), już bez pośrednictwa angielszczyzny.

Na zakończenie warto pokusić się o krótki komentarz normatywny. W wypadku wyrazów *oldschool* i *oldschoolowy* wyraźnie odczuwana jest ich obcość, przede wszystkim na poziomie grafii. Obecnie jednak, w obliczu rosnącej znajomości języka angielskiego, obcość pisowni nie będzie zapewne czynnikiem decydującym dla użytkowników języka. Istotniejsze są przejrzystość semantyczna i stopień przyswojenia morfologicznego (a także łatwość tworzenia derywatów), a oba te kryteria są spełnione w stopniu wysokim. Dawniej częstym kryterium stosowanym przy ocenie danego anglicyzmu była obecność (lub jej brak) odpowiednika rodzimego (por. artykuł Bogusława Dunaja i Mirosławy Mycawki (2017), którzy piszą o kryterium wystarczalności, ekonomiczności i uzualnym); dzisiaj wszakże odchodzi się już od podziału na pożyczki konieczne i zbędne na rzecz perspektywy kognitywnej (Witalisz 2022). Omawiany wyraz posiada wprawdzie potencjalne odpowiedniki rodzime, takie jak np. *staroświecki* czy *stara szkoła*, ale *oldschoolowy* ma bardziej pozytywny wydźwięk niż *staroświecki*, a zarazem jest uniwersalny, gdyż łatwo tworzy derywaty (*oldschool* > *oldschoolowy*, *oldschoolowo*, a nawet *oldschoolowość*). Warto też zaznaczyć, że jakkolwiek częstość wyrazu *staroświecki* (na podstawie korpusu MoncoPL) jest wysoka (4230 wystąpienia przy zapytaniu *staroświec.**, do tego 44 kolejne przy zapytaniu *staroswiec.**), to i tak jest ona niższa niż leksemu *oldschool* i wyrazów pochodnych (zob. tab.). Co więcej, częstość występowania tego drugiego (i jego derywatów)

rośnie. Można zatem przypuszczać, że z czasem konieczne będzie uwzględnienie omawianego anglicyzmu (oraz przymiotnika *oldschoolowy*, a być może także przysłówka *oldschoolowo*) w słownikach ogólnych języka polskiego.

Bibliografia

- Berdychowska Z. 2020: *Anglicyzmy jako templates? O funkcjonalności anglicyzmów w językach polskim i niemieckim*, [w:] M. Szczyrbak, A. Tereszkiwicz (red.), *Kontakty językowe. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesor Elżbiecie Mańczak-Wohlfeld z okazji 70. urodzin*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, s. 61–79.
- COCA: *Corpus of Contemporary American English* (<https://www.english-corpora.org/coca/>, dostęp: 28 lutego 2023).
- Czeszewski M. 2006/2008: *Słownik polszczyzny potocznej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Dubisz S. 2022: *Najnowsze dzieje języka polskiego (1918–2018)*, „Poradnik Językowy”, z. 10, s. 11–26.
- Dunaj B., Mycawka M. 2017: *O potrzebnych i niepotrzebnych zapożyczeniach z języka angielskiego*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica”, nr 12, s. 67–80.
- Flićniński P., Wójtowicz S. 2007: *Hip-hop słownik*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Mańczak-Wohlfeld E. 1995: *Tendencje rozwojowe współczesnych zapożyczeń angielskich w języku polskim*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2008: *Morfologia zapożyczeń angielskich w językach europejskich*, „Studia Linguistica Universitatis Jagellonicae Cracoviensis”, nr 125, s. 113–120.
- Mańczak-Wohlfeld E. 2010: *O słowniku*, [w:] E. Mańczak-Wohlfeld (red.), *Słownik zapożyczeń angielskich w polszczyźnie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 7–16.
- Moch W. 2008: *Hip hop – kultura miasta. Leksyka subkultury hiphopowej w Polsce*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Bydgoszcz.
- MoncoPL: wyszukiwarka korpusowa Monco (<http://monco.frazeo.pl/>, dostęp: 28 lutego 2023).
- NKJP: Narodowy Korpus Języka Polskiego (<http://nkjp.pl/>, dostęp: 28 lutego 2023).
- NOW: *NOW Corpus (News on the Web)* (<https://www.english-corpora.org/now/>, dostęp: 28 lutego 2023).
- ODE 2023: *Oxford Dictionary of English* (aplikacja na smartfony z systemem Android, dostęp: 10 stycznia 2023).
- OED 2023: *Oxford English Dictionary* (<https://www.oed.com>, dostęp: 10 stycznia 2023).
- Pęzik P. 2012: *Wyszukiwarka PELCRA dla danych NKJP*, [w:] A. Przepiórkowski, M. Bańko, R.L. Górski, B. Lewandowska-Tomaszczyk (red.), *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 253–273.
- Pęzik P. 2020: *Budowa i zastosowania korpusu monitorującego MoncoPL*, „Forum Lingwistyczne”, nr 7, s. 133–150.
- Piotrowski T. 2003: *Internacjonalizm sorki jako element polskiego systemu językowego*, [w:] Z. Tichá, A. Rangelova (red.), *Internacionalizmy v nové slovní zásobě. Sborník příspěvků z konference Praha, 16.–18. června 2003, Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, Praha*, s. 182–193.
- SJPDoR: *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. 1–11, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1958–1969.
- SJPSzym: *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. 1–3, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978–1981.
- SLub: *Słownik polskich leksemów potocznych*, red. W. Lubaś, t. 7, Lexis, Kraków 2013.
- SZA: *Słownik zapożyczeń angielskich w polszczyźnie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
- Szymański L. 2014: *Anglicyzm czat w języku polskim*, [w:] P. Żmigrodzki, S. Pręczyk-Kisielak (red.), *Bogactwo współczesnej polszczyzny*, Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Kraków, s. 81–90.
- USJP: *Uniwersalny słownik język polskiego*, red. S. Dubisz, t. 1–4, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Witalisz A. 2007: *Anglosemantyzmy w języku polskim – ze słownikiem*, Tertium, Kraków.
- Witalisz A. 2016: *Przewodnik po anglicyzmach w języku polskim*, Wydawnictwo JAK, Kraków.
- Witalisz A. 2022: *Najnowsze metodologie badawcze w lingwistyce kontaktu i automatyczna ekscerpcja anglicyzmów*, „Język Polski” CII, z. 2, s. 5–22.
- WSJP PAN 2023: *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Żmigrodzki (online: <https://wsjp.pl>, dostęp: 10 stycznia 2023).
- Zabawa M. 2015: *O trudnościach w badaniu zapożyczeń semantycznych i kalk frazeologicznych*, „Język Polski” XCV, z. 4, s. 306–315.

Zabawa M. 2021: *O coming oucie i wyrażeniach pokrewnych w polszczyźnie*, „LingVaria” XVI, nr 2(32), s. 107–118.

Zabawa M. 2022: *O wyrazie bestseller w polszczyźnie. Częstotliwość, znaczenie, konteksty użycia*, „Prace Językoznawcze” XXIV, nr 2, s. 81–94.

Summary

The word *oldschool* and its derivatives in Polish

Keywords: lexical borrowings, Anglicisms, corpus linguistics, *oldschool*.

The aim of the present paper is to discuss the English lexical borrowing *oldschool* used in Polish. The first part of the article is devoted to definitions of the word in various lexicographic sources; then, information on the frequency of its use is presented. The main part of the paper focuses on the discussion of the new contexts of the use of the lexeme in question, illustrated with numerous examples, taken from NKJP and MoncoPL corpora. The article shows that the word has significantly expanded its scope and should be perceived not only as a lexical borrowing from English, but as a semantic loan and a native semantic innovation as well.